

Tematická zpráva

Žáci vzdělávání v jednotlivých vzdělávacích programech základního vzdělávání

Obsah

1	Úvod.....	3
1.1	Cíle.....	3
1.2	Metoda	4
1.3	Odborné konzultace	4
1.4	Validita dat.....	4
1.5	Vzorek.....	5
2	Zjištění	6
2.1	Počty žáků podle vzdělávacího programu	6
2.2	Meziroční srovnání počtu romských žáků	6
2.3	Překážky při zohledňování individuálních potřeb žáků.....	6
2.4	Specifické formy podpory romským žákům	7
3	Závěry	9

1 Úvod

V termínu 23. 9. 2015 – 2. 10. 2015 provedla Česká školní inspekce v souladu s plněním Akčního plánu opatření pro výkon rozsudku D. H. a ostatní proti České republice z roku 2011 (a dle jeho pozdějších aktualizací), v návaznosti na požadavky Evropské komise a na základě Plánu hlavních úkolů České školní inspekce na školní rok 2015/2016 schváleného ministryní školství, mládeže a tělovýchovy **inspekční elektronické zjišťování**, jehož hlavním cílem bylo **identifikovat počet romských žáků vzdělávaných dle jednotlivých vzdělávacích programů základního vzdělávání**, tedy dle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (dále „RVP ZV“), Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – přílohy upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením (dále „RVP ZV LMP“) a Rámcového vzdělávacího programu pro obor vzdělání základní škola speciální (dále „RVP ZŠS“). Součástí zjišťování byly také **dílič kontextové údaje** týkající se např. **překážek při zohledňování individuálních potřeb žáků** nebo **specifických forem podpory romských žáků**. Zjišťování bylo provedeno v souladu s § 174 odst. 2 písm. a) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a bylo realizováno v podobě on-line elektronického dotazníku, který vyplňovali ředitelé škol.

Následně byly prováděny také různé formy kontroly směřující k posouzení důvěryhodnosti získaných dat, a to jak formou prezenční inspekční činnosti na místě (např. kontrola na základě srovnání vybraných informací získaných prostřednictvím elektronického zjišťování s informacemi uvedenými v zahajovacích výkazech Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy nebo kontrola správnosti zařazení žáků do jednotlivých vzdělávacích programů), tak formou komparace informací s dalšími zdroji, které jsou pro příslušná srovnání relevantní (např. objem financí čerpaných z rozvojového programu určeného na vzdělávání romských žáků či obdobných dotačních titulů). Školy, u nichž bylo rozhodnuto o provedení prezenční inspekční činnosti, byly vybrány po skončení inspekčního elektronického zjišťování na základě zjištěných nesouladů v informacích předávaných různými institucím a také ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a jeho statistickým útvarem. Po provedených kontrolách byly v případě potřeby provedeny korekce ve školami poskytnutých informacích a školy byly na případné nesoulady upozorněny. V rámci prezenční inspekční činnosti se neprokázal záměr vykazovat zkreslené informace, v případě rozdílů v informacích uváděných různými institucím šlo spíše o chybu či nedorozumění.

1.1 Cíle

Smyslem tohoto každoročně prováděného šetření je zjistit, jaký je aktuální počet romských žáků vzdělávaných v příslušných vzdělávacích programech, a porovnat stav se zjištěními z minulého školního roku. V kontextu výše zmíněného rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve Štrasburku z roku 2007 se Česká republika zavázala přijímat taková opatření, která povedou ke snížení konstatované diskriminace romských žáků ve vzdělávání. Těm je dle názoru soudu přisuzováno lehké mentální postižení (dále „LMP“) primárně kvůli jejich etnicitě, a v důsledku toho jsou následně vzdělávání zejména dle programu pro žáky s lehkým mentálním postižením, aniž by k tomu byly relevantní pedagogicko-psychologické důvody. Aby bylo možné průběžně směřovat konkrétní opatření na podporu inkluзивity českého vzdělávacího systému či konkrétně na podporu vzdělávání romských žáků a jejich integrace do tzv. hlavního vzdělávacího proudu a aby také bylo možné posoudit dopady již přijatých opatření a intervencí, je nezbytně nutné vědět, kolik takových žáků se v systému nachází.

1.2 Metoda

Pro možnost **identifikovat romského žáka** nebo romskou žákyni převzala Česká školní inspekce, stejně jako v minulých letech, **definici** uvedenou v **Analýze sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti**, která je jedním z výstupů stejnojmenného projektu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR a Rady vlády pro záležitosti romské menšiny z roku 2006: *Za Roma považujeme takového jedince, který se za Roma sám považuje, aniž by se nutně k této příslušnosti za všech okolností (např. při sčítání lidu) hlásil, a/nebo je za Roma považován významnou částí svého okolí na základě skutečných či domnělých (antropologických, kulturních nebo sociálních) indikátorů.* Přestože může být tato definice z různých úhlů pohledu vnímána jako problematická, pro účely tohoto zjišťování byla opakovaně vyhodnocena jako nejvhodnější, mimo jiné proto, že akcentuje rovinu tzv. připsaného romství, kdy z pohledu potenciální diskriminace je mnohem důležitější, zda je člověk považován za Roma svým okolím, než to, zda se za něj považuje on sám.

Určování počtu romských žáků dle uvedené definice, s níž byli seznámeni, v jednotlivých školách **prováděli** v rámci inspekčního elektronického zjišťování **ředitelé škol (po konzultacích s pedagogy, kteří v jednotlivých třídách působí)**, kteří podle školského zákona odpovídají za vzdělávání a kteří jsou také partnery pro Českou školní inspekci při poskytování součinnosti při inspekční činnosti. Hlavní důvod je však ten, že s ohledem na obsah definice a pojetí tohoto zjišťování je nezbytně nutné znát co nejvíce kontextových informací k jednotlivým žákům, přičemž takovými informacemi disponuje pouze škola. Ředitelé škol tímto způsobem prováděli zjišťování také v minulých letech.

Právě kvůli připsanému romství dochází nejčastěji k diskriminaci, proto pro účely tohoto šetření obava ředitelů a ředitelů škol, že označením žáka za Roma na základě subjektivního hodnocení a pocitu, aniž by on sám Romem skutečně byl, dojde k jeho poškození, nebyla relevantní, přestože tuto obavu někteří vyjadřovali. Informace získané prostřednictvím tohoto zjišťování jsou navíc anonymní a není možné je žádným způsobem ztotožnit s konkrétním žákem.

1.3 Odborné konzultace

V rámci přípravy inspekčního elektronického zjišťování byly jeho záměr, způsob provedení, parametry, stanovený vzorek i užívána definice opětovně konzultovány jak se zástupci relevantních orgánů veřejné správy (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, Sekce pro lidská práva Úřadu vlády ČR apod.), tak se zástupci neziskového sektoru z řad sdružení a iniciativ, které se dané problematice dlouhodobě věnují. V průběhu těchto konzultací byla pojetí zjišťování i způsobu jeho provedení vyslovována podpora, stejně jako tomu bylo v minulých letech.

1.4 Validita dat

Realizace inspekčního elektronického zjišťování a relevance jeho výsledků vychází z předpokladu, že ředitelé škol jako osoby plně odpovědné za vzdělávání a s ním související činnosti podle školského zákona předávají správnímu úřadu údaje pravdivé a správné, na základě odborného posouzení situace po konzultaci s třídními učiteli, dalšími pedagogy či s výchovným poradcem. Celé zjišťování je však s ohledem na svou povahu a míru subjektivity, kterou je toto šetření ovlivněno, třeba chápat nikoli jako statistiku, ale jako posouzení trendů ve vývoji počtu romských žáků.

1.5 Vzorek

V letošním roce byly do výběrového souboru **poprvé zařazeny všechny typy základních škol** zapsaných do školského rejstříku. Celkově bylo do šetření zapojeno **4 098 základních škol**.

Pro následné analýzy s cílem srovnávání podílů žáků s údaji získanými v rámci obdobně koncipovaného inspekčního elektronického zjišťování provedeného v loňském školním roce bylo třeba brát ohled na odlišnost výběrových souborů – v roce 2014/2015 byl vzorek tvořen pouze základními školami, které navštěvoval alespoň 1 žák s diagnostikovaným LMP, zatímco do zjišťování ve školním roce 2015/2016 byly zapojeny všechny základní školy zapsané do školského rejstříku (s výjimkou několika základních škol zapsaných do školského rejstříku, které byly z šetření vyňaty, např. proto, že neměly v daném školním roce žádné žáky apod.).

Pro další srovnávání byly tedy zvoleny pouze ty základní školy, které se zapojily do šetření v obou sledovaných letech (**1 325 škol**). Přehled škol zahrnutých do meziročního srovnání uvádějí následující dvě tabulky.

Tabulka č. 1 Školy podle zřizovatele

zřizovatel	meziroční srovnání	
	počet	podíl (v %)
obec	1 012	76,4
kraj	231	17,4
státní správa (MŠMT)	30	2,3
soukromník	37	2,8
církev	15	1,1
celkem	1 325	100,0

Tabulka č. 2 Školy v regionálním členění

kraj	meziroční srovnání	
	počet	podíl (v %)
Praha	57	4,3
Středočeský	146	11,0
Jihočeský	89	6,7
Plzeňský	90	6,8
Karlovarský	49	3,7
Ústecký	123	9,3
Liberecký	68	5,1
Královéhradecký	84	6,3
Pardubický	65	4,9
Vysočina	94	7,1
Jihomoravský	155	11,7
Olomoucký	95	7,2
Zlínský	75	5,7
Moravskoslezský	135	10,2
celkem	1 325	100,0

2 Zjištění

2.1 Počty žáků podle vzdělávacího programu

Dotazník byl zaměřen zejména na srovnání počtu romských žáků a žáků neromských v jednotlivých vzdělávacích programech (RVP ZV, RVP ZV LMP, RVP ZŠS. Výsledky za tyto oblasti získané ze **základních škol** zapsaných do školského rejstříku, které se zjišťování zúčastnily (**4 098**), a v členění podle jednotlivých vzdělávacích programů jsou uvedeny v následující tabulce.

Tabulka č. 3 Školy a žáci ve vzdělávacích programech ve školním roce 2015/2016 (4098 škol)

Počty žáků ve vzdělávacích programech	počet	podíl
Počet žáků v základní škole celkem	878 649	–
– z toho počet romských žáků	34 191	3,9
Počet škol, které mají alespoň 1 romského žáka	2 096	51,1*
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV	857 369	–
– z toho počet romských žáků	29 024	3,4
Počet škol, které mají alespoň 1 romského žáka vzděl. dle RVP ZV	1 893	46,2*
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP	14 810	–
– z toho počet romských žáků	4 539	30,6
Počet škol, které mají alespoň 1 romského žáka vzděl. dle RVP ZV LMP	422	10,3*
Počet žáků vzdělávaných podle RVP ZŠS	6 470	–
– z toho počet romských žáků	628	9,7
Počet škol, které mají alespoň 1 romského žáka vzděl. dle RVP ZŠS	183	4,5*

* z celkového počtu 4098 škol

2.2 Meziroční srovnání počtu romských žáků

Výsledky analýzy u srovnatelného počtu **1 325 škol** uvádí tabulka č. 4.

Tabulka č. 4 Meziroční srovnání počtu romských žáků (1 325 škol)*

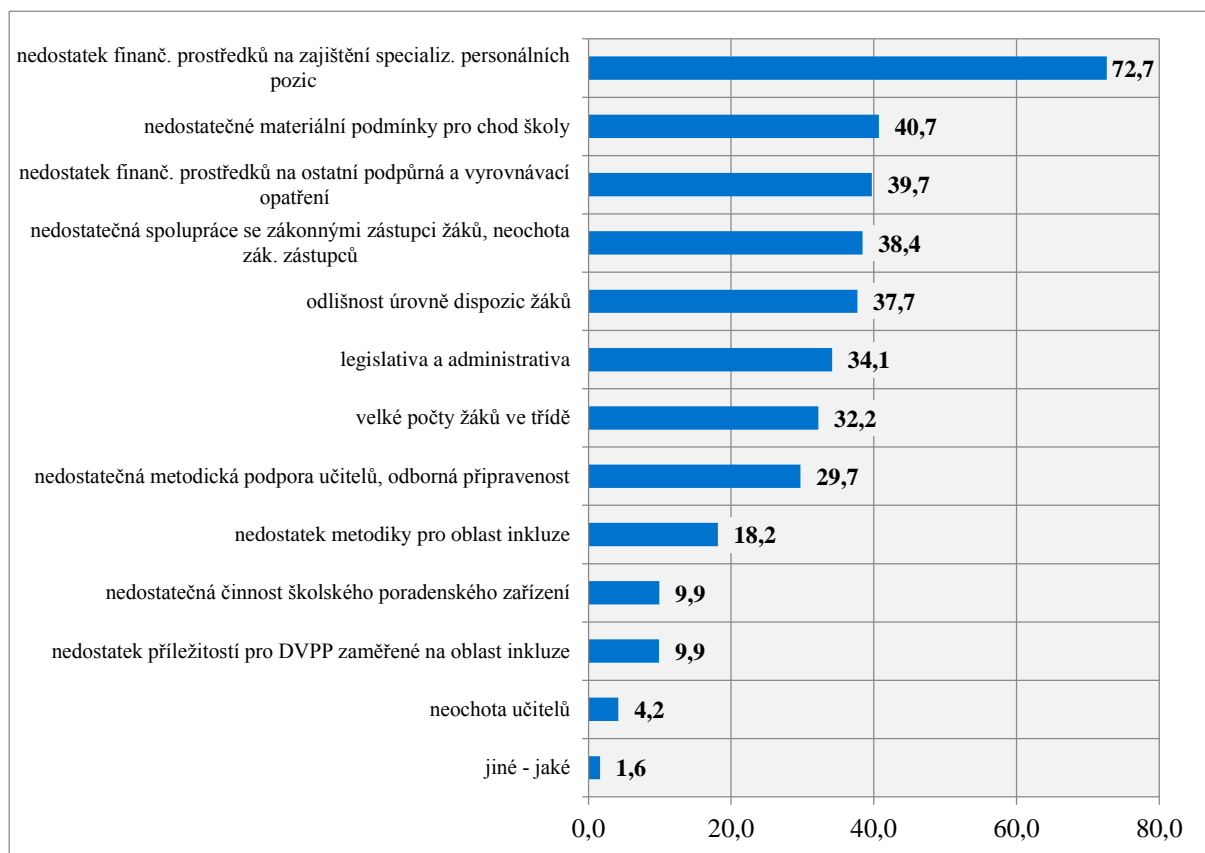
Počty žáků ve vzdělávacích programech	2014/2015		2015/2016	
počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV	257 789	–	262 442	–
z toho romských žáků vzdělávaných podle RVP ZV	12 289	4,8	14 293	5,4
počet žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP	11 568	–	14 240	–
z toho romských žáků vzdělávaných podle RVP ZV LMP	3 639	31,5	4 409	31,0

* Školy, kde byl na základě informace MŠMT již ve školním roce 2014/2015 vzdělávání alespoň 1 žák s diagnostikovaným LMP.

2.3 Překážky při zohledňování individuálních potřeb žáků

Součástí inspekčního elektronického zjišťování byla také **oblast překážek**, které dle názoru ředitelů škol **zabraňují efektivnímu zohledňování individuálních potřeb žáků**. Vzhledem k tomu, že v této problematice již nejde o meziroční srovnávání, byly do analýz zahrnuty odpovědi všech škol zapojených do šetření.

Graf č. 1 Překážky při zohledňování individuálních potřeb žáků (podíl škol v %)

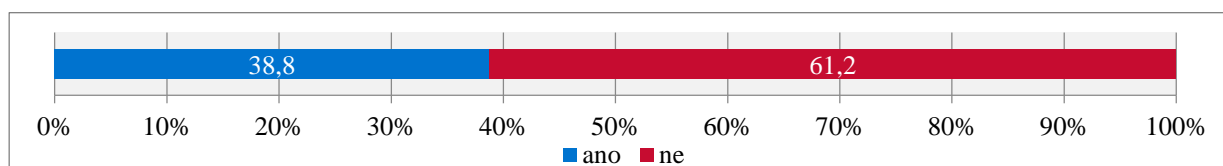

Nejčastěji uváděnou překážkou byl **nedostatek finančních prostředků na zajištění specializovaných personálních pozic** (např. asistent pedagoga, školní psycholog, speciální pedagog) – tuto odpověď zvolilo 72,7 % ředitelů. Přibližně dvě pětiny ředitelů jmenovaly jako překážku **nedostatečné materiální podmínky** pro chod školy (např. náklady na vznik nových tříd, bezbariérovost apod.), **nedostatek finančních prostředků na ostatní podpůrná a vyrovnávací opatření** (např. kompenzační nebo didaktické pomůcky), **nedostatečnou spolupráci se zákonnými zástupci žáků**, případně **neochotu zákonných zástupců a odlišnost úrovně dispozic jednotlivých žáků** ve třídě. Okolo třetiny ředitelů uvedlo jako překážky **legislativu a administrativu** a také **velké počty žáků ve třídě**, které nepovažují za vhodné pro společné vzdělávání. Nejmenší překážku naopak podle vyjádření ředitelů škol tvoří **neochota učitelů** (4,2 %).

2.4 Specifické formy podpory romským žákům

Školy byly v šetření také dotazovány, zda **poskytují romským žákům nějaké specifické formy podpory**. Na tuto otázku odpovídaly pouze školy, které ve školním roce 2015/2016 uvedly alespoň jednoho romského žáka.

Graf č. 2 Poskytování specifických forem podpory romským žákům (podíl škol v %)

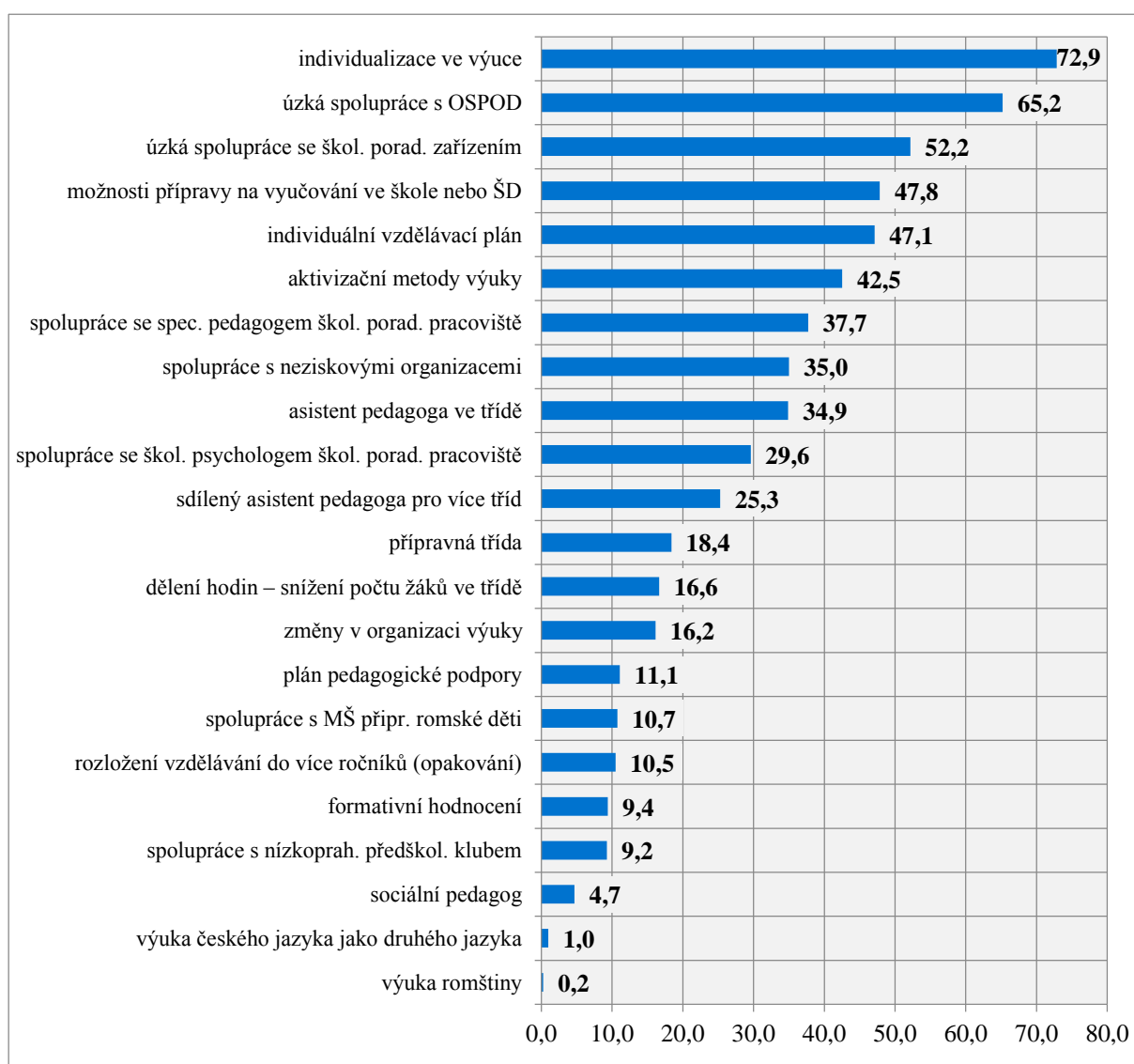

Specifické formy podpory poskytuje žákům **38,8 % škol** ze všech škol, které mají alespoň jednoho romského žáka. Konkrétní specifické formy podpory uváděly dále pouze tyto školy (811).

Školy nejčastěji podporují romské žáky formou **individualizace ve výuce** (72,9 %). Školy také často úzce **spolupracují s OSPOD** (65,2 % škol) a se **školskými poradenskými zařízeními** (52,2 %). Necelá polovina škol umožňuje žákům **přípravu na vyučování** ve škole nebo ve školní družině a využívá **individuální vzdělávací plán**. Z hlediska využití specialistů má přibližně čtvrtina škol k dispozici v rámci školního poradenského pracoviště **speciálního pedagoga**, se kterým spolupracuje. **Školní psycholog** je k dispozici méně často (29,6 %). Asistenta pedagoga ve třídě má 34,9 % škol a asistenta, kterého sdílí více tříd, má čtvrtina škol. Ostatní formy podpory zobrazuje graf č. 3.

Graf č. 3 Specifické formy podpory romským žákům (podíl škol v %)¹

¹ Graf se vztahuje k 811 školám, které poskytují nějakou specifickou formu podpory romským žákům.

3 Závěry

Inspekční elektronické zjišťování počtu žáků vzdělávaných dle RVP ZV, RVP ZV LMP a RVP ZŠS je založeno primárně na údajích předaných ředitelem školy jako osobou odpovědnou za vzdělávání dle školského zákona, sekundárně pak na analytických rozborech dalších informací. Smyslem zjišťování je průběžný a orientační monitoring trendů a také to, do jaké míry jsou opatření přijatá v kontextu rozsudku D. H. a ostatní proti České republice i v kontextu obecně inkluzivní politiky rezortu školství účinná. Výsledky zjišťování jsou předávány Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy k dalšímu zpracování v rámci plnění výkonu citovaného rozsudku Evropského soudu pro lidská práva a také jako podklad pro další úkony v rámci realizace vzdělávacích politik směřujících k podpoře společného vzdělávání.